

LITERATURA CA LIANT ȘI MEDIATOR CULTURAL. PROIECTUL „CONNECTING EMERGING LITERARY ARTISTS” #3 (CELA)

Andreea Tacuⁱ

Abstract:

Literature and literary translations (but not only) have always represented a key bonding factor between cultures, facilitating a better understanding and knowledge of their specific elements. The international CELA project (Connecting Emerging Literary Artists), that is a talent development project for the new generation of European literary voices across 11 different countries – both writers and translators – creates the context for them to get in touch with the international literary market and present their work at international level. Based on a wide network of literary professionals – writers, translators, representatives of publishing houses, book fair organisers, CELA alumni and mentors – the participants have the opportunity to grow, both personally and professionally, while discovering and understanding the other by means of literature.

Rezumat:

Literatura și traducerile literare (dar nu numai) au reprezentat întotdeauna un factor cheie care face legătura între culturi, facilitând o mai bună înțelegere și cunoaștere a elementelor lor specifice. Proiectul internațional CELA (Connecting Emerging Literary Artists), care este un proiect de dezvoltare a talentelor pentru noua generație de voci literare europene din 11 țări diferite – atât scriitori, cât și traducători – creează contextul pentru ca aceștia să intre în contact cu

ⁱ Muzeograf în cadrul Muzeului Național al Literaturii Române Iași.

piața literară internațională și să-și prezinte lucrările la nivel internațional. Bazându-se pe o rețea largă de profesioniști literari – scriitori, traducători, reprezentanți ai editurilor, organizatori de târguri de carte, absolvenți și mentori CELA – participanții au oportunitatea de a crește, atât personal, cât și profesional, descoperindu-l și înțelegându-l pe celălalt prin intermediul literaturii.

Keywords:

literature, cultural mediation, Connecting Emerging Literary Artists (CELA), writer and translator, FILIT

Cuvinte cheie:

literatură, mediere culturală, Connecting Emerging Literary Artists (CELA), scriitor și traducător, FILIT

Literatura și, implicit, traducerile literare (dar nu numai) au reprezentat întotdeauna un important element de legătură între culturi, contribuind la o mai bună cunoaștere și înțelegere a specificului acestora. Proiectul internațional CELA (*Connecting Emerging Literary Artists*), dedicat creatorilor literari aflați la început de carieră – scriitori și traducători deopotrivă – creează contextul pentru ca aceștia să descopere creațiile literare ale partenerilor din proiect și, în același timp, reprezintă o poartă spre piața internațională de carte, devenind mai vizibili în peisajul literar al țărilor partenere și nu numai. Promovarea reciprocă, grație unei rețele internaționale extinse de profesioniști – scriitori, traducători, la care se adaugă reprezentanți ai editurilor, organizatori de târguri de carte și participanți la edițiile anterioare ale proiectului –, workshop-urile și sesiunile de mentorat, atelierile și experiența în sine de a fi parte a unui proiect internațional contribuie atât la dezvoltarea profesională a participanților, cât și la dezvoltarea lor personală precum și la descoperirea și înțelegerea celuilalt prin intermediul literaturii.

Proiectul CELA a debutat în 2017, fiind coordonat de Wintertuin, organizație literară din Olanda, ca proiect de cooperare internațională, co-finanțat prin Programul Europa Creativă al Uniunii Europene, din dorința de a construi un cadru pentru organizarea de programe de dezvoltare profesională pentru scriitorii și traducătorii literari aflați la început de drum, precum și pentru profesioniștii din industria literară, concentrându-se pe țările mai puțin prezente pe piața literară internațională. Obiectivul principal era de a oferi creatorilor literari din piețe

editoriale europene mici posibilitatea de a-și construi o carieră internațională, de a atrage un public din cât mai multe țări și de a-și dezvolta competențele profesionale.

CELA a reușit, pe parcursul celor 3 ediții ale proiectului (a 3-a ediție fiind în curs de desfășurare) să coaguleze în jurul său parteneri care, prin specificul lor, au contribuit la și continuă să se concentreze pe crearea și dezvoltarea unei rețele profesionale internaționale ce îi are în prim plan deopotrivă pe scriitori și traducători.

Prima ediție a proiectului a fost concepută a se derula pe o perioadă de doi ani (2017-2019) și a avut șase parteneri care s-au implicat în organizarea activităților și promovarea scriitorilor și traducătorilor selectați de parteneri. Experiența acumulată, precum și dorința de a extinde proiectul și către alte organizații culturale, a făcut ca următoarele ediții ale proiectului CELA să crească frumos, incluzând 10 țări în cea de a doua ediție (2019-2023) și 11 țări partenere în cea de a treia (2024-2027), aceasta din urmă debutând la începutul anului 2024.

România a fost de la început parteneră în proiect, fiind reprezentată de Asociația Editorilor din România (AER), iar la ediția curentă este reprezentată de Muzeul Național al Literaturii Române Iași, organizator al Festivalului Internațional de Literatură și Traducere (FILIT), proiect cu o istorie de peste un deceniu în domeniul cultural-literar românesc ce are în prim plan întărirea legăturii dintre scriitorii și traducătorii internaționali și români, pe de o parte, și publicul lor. Participarea Muzeului Național al Literaturii Române Iași în acest proiect este în co-parteneriat cu ARTLIT – Asociația Română a Traducătorilor Literari și AER – Asociația Editorilor din România.

Ceilalți parteneri în proiect sunt: Passa Porta (Belgia), deBuren (Belgia), Wintertuin (Olanda), Czech Literary Centre (Republica Cehă), Krakow Festival Office (Polonia), Book Arsenal (Ucraina), Next Page Foundation (Bulgaria), KROKODIL (Serbia), COGA (Slovenia), Scuola Holden (Italia)¹. Fiecare partener acoperă, prin specificul activității sale, un anumit segment din nevoile identificate în cadrul proiectului, completându-se reciproc. Printre activitățile curente ale partenerilor se numără:

- organizarea de festivaluri de literatură, de rezidențe pentru tinerii creatori din domeniul literar,
- cursuri de scriere creativă, proză scurtă sau jurnalism,
- stagii cu lectori internaționali pentru cursanții lor și profesioniștii din domeniul literaturii,

¹ Participanții selectați de fiecare partener în proiect (scriitori, traducători, consultanți literari) sunt prezentați pe platforma dedicată acestuia, o bază de date care s-a dezvoltat simultan cu fiecare ediție și care continuă astfel să promoveze activitatea foștilor alumni. Pentru mai multe detalii vezi <https://www.cela-europe.com/participants/>.

- implementarea de proiecte literare, culturale și sociale pentru apropierea publicului de literatură, dezvoltarea canalelor de comunicare cu acesta și creșterea gradului de implicare în proiecte ce țin de sfera cultural literară,
- promovarea dialogului și crearea de punți între diferite entități în vederea unei mai bune înțelegeri și a acceptării diferențelor culturale,
- stimularea dialogului internațional,
- implicarea grupurilor mai puțin privilegiate pe piața literară internațională,
- colaborarea cu celelalte domenii artistice.

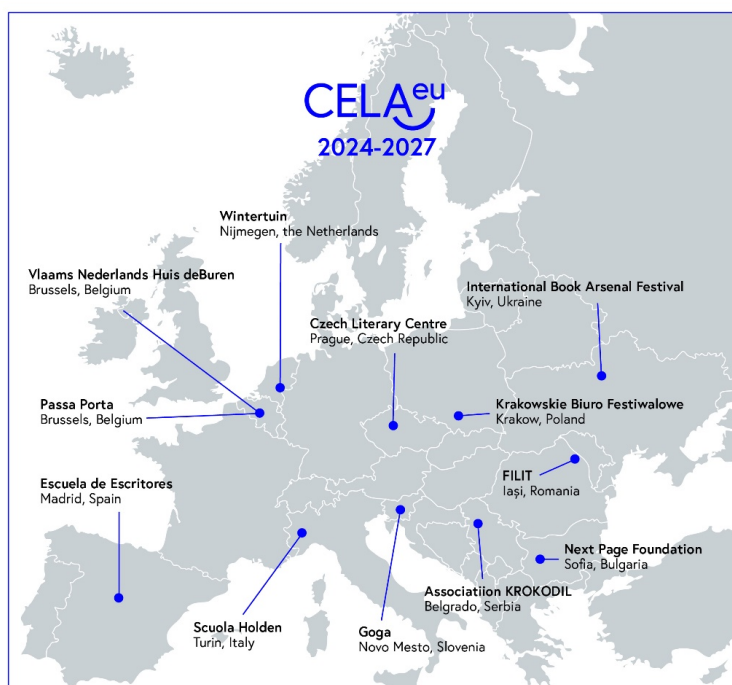

Figura 1

Harta organizațiilor parteneri la cea de-a treia ediție a proiectului CELA.

Recunoașterea activității partenerilor, în decursul timpului, s-a concretizat prin implementarea unor cursuri în cadrul programelor academice - cum este cazul organizațiilor Wintertuin, fondator al masterului de scriere creativă de la Universitatea ArtEZ din Olanda, Escuela de Escritores, care a conceput și organizat mai multe cursuri de master, instituția fiind și membru fondator al European

Association of Creative Writing Programmes (EACWP), sau Scuola Holden, instituție privată înființată în 1994, printre cei cinci membri fondatori numărându-se și renumitul scriitor italian Alessandro Baricco, care organizează programe de studiu de trei sau doi ani, axate pe scriere creativă și tehnici narative -, obținerea mai multor distincții pentru orașele în care își desfășoară activitatea, de exemplu, datorită activității organizației Krakow Festival Office Krakovia a fost primul oraș est-european și al doilea oraș non-anglofon care a obținut distincția UNESCO Oraș al literaturii. În aceeași manieră activitatea derulată de Festivalul Internațional de Literatură și Traducere, organizat de Muzeul Național al Literaturii Române Iași începând cu anul 2013, a contat semnificativ în obținerea aceluiași titlu pentru orașul Iași, declarat, în 2024, de UNESCO Oraș al Literaturii. Iașul s-a alăturat astfel celor 52 de orașe din 38 de țări membre ale acestui program parte a rețelei orașelor creative.²

Figura 2

Întâlnirea membrilor echipelor de proiect (Madrid, Casa Arabe, 2024).

Revenind la provocările lumii contemporane și la influența acestora asupra domeniului literar și în domeniilor conexe acestuia, partenerii au identificat următoarele provocări: sustenabilitate și circulație transnațională, dezvoltarea audienței și digitalizare, antreprenariat și dezvoltare profesională, incluziune și reprezentativitate. Aceste teme sunt abordate și în diferite conferințe organizate fie cu ocazia întâlnirilor partenerilor din proiect, fie în cadrul altor evenimente

² Pentru mai multe detalii vezi <https://www.citiesoflit.com/about-us>.

organizate atât fizic cât și online pentru a facilita accesul la informație pentru toți cei interesați. Bineînțeles, acestor subiecte de interes li se pot adăuga și altele ținând cont de evenimentele și schimbările actuale ale societății și comunităților. Tot de interes sunt teme precum solidaritatea dintre scriitori și traducători în promovarea operelor literare, literatura ca motor al activismului în diferite contexte (de ex. egalitate de șanse, mediu, protecția drepturilor omului, responsabilitate socială etc.) sau cum poate contribui literatura la mobilizarea comunităților și la crearea de punți la nivel internațional. O altă temă de interes legată de digitalizare este, bineînțeles, rolul și impactul inteligenței artificiale în crearea de opere literare și impactul asupra procesului de traducere.

Figura 3
Conferința „Solidaritatea dintre scriitori și traducători” – Madrid, Casa Arabe, 2024³.

³ Conferința poate fi urmărită online la <https://www.cela-europe.com/calendar/conversations-6-on-solidarity/>; https://www.youtube.com/watch?v=5_YQB7x_wJU.

Figura 4

Târgul de carte de la Frankfurt - *Traducătorii ca profesioniști literari* (Frankfurt, septembrie 2024).

Activitățile din proiectul CELA #3, derulate pe parcursul a patru ani și structurate în două cicluri de doi ani fiecare, vor încerca să îi ajute pe participanți să-și dezvolte noi abilități, să se conecteze și să se adapteze la diferite moduri de abordate a acestor teme, în funcție de specificul fiecărui partener și de caracteristicile pieței editoriale. Activitățile de organizare inițială și demarare a proiectului și, ulterior, de implementare a acestuia au în vedere:

- Selecția scriitorilor, traducătorilor și program intensiv de mentorat
- Focus grupuri pe teme ca: incluziune, practici echitabile
- Masterclass-uri de specializare pe teme diverse propuse de fiecare dintre parteneri
- Traducerea și publicarea de fragmente de text martor: 660 texte în 10 limbi
- Tur al festivalurilor europene în care scriitorii și traducătorii vor putea intra în contact cu piața de carte din țările partenere și își vor putea promova operele originale și traducerile
- Săptămână de lucru împreună pentru toți participanții
- Consultanță literară asigurată de specialiști în domeniu
- Dezvoltarea strategiilor de marketing și comunicare B2B și B2C
- Întâlniri fizice între parteneri și programe de dezvoltare profesională
- Tur digital (publicarea și diseminarea textelor traduse)
- Workshopuri

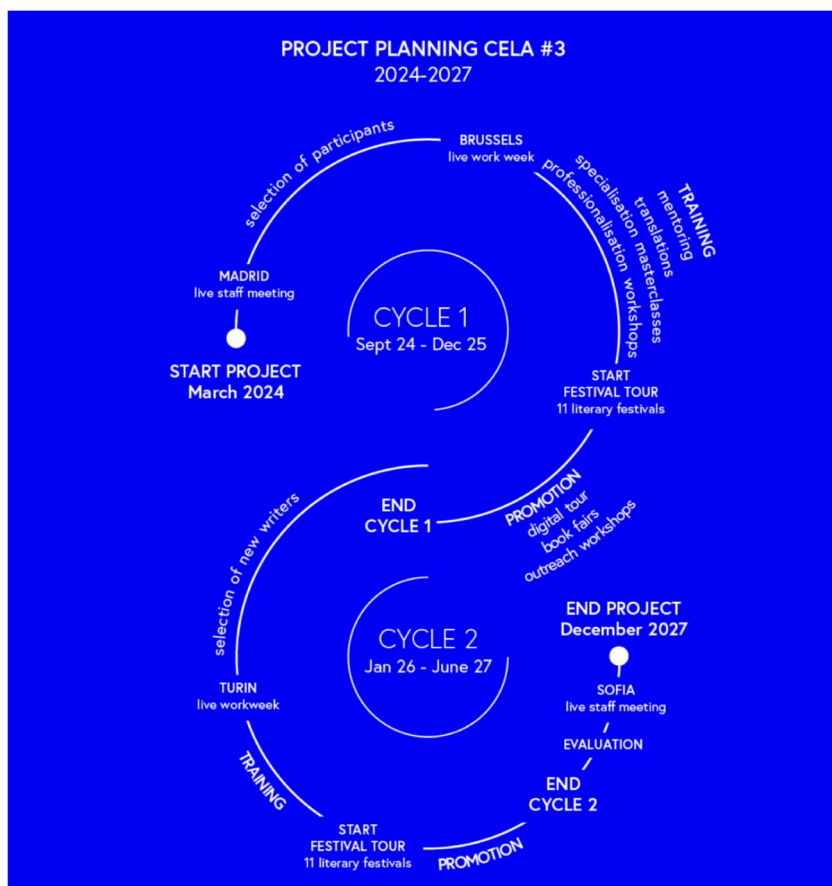

Figura 5
Planificarea activităților în cadrul proiectului CELA #3.

Masterclass-urile, pe teme propuse de fiecare dintre parteneri, ținând cont și de specificul pieței literare din țara proprie, au în vedere:

- Didactica predării scrierii creative;
- Etica non-ficțiunii;
- Migrația între genuri;
- Scriitorul ca traducător și traducătorul ca scriitor;
- De la traducere la opera originală: scriitorul/traducătorul în centrul atenției;
- Traducătorul în calitate de agent literar;
- Cum să supraviețuiești viitorului - instrumentele scriitorului;

- Creativitate și tehnologie în traducerea literară;
- Co-crearea textelor cu IA;
- Traducerile și artelor colaborative;
- Abordări practice și artistice în procesul traducerii;
- Literatura angajată social;
- Cum contribuie literatura la reconcilierea societăților post-conflict?;
- Limbajul și traducerile în societățile post-conflict;
- Cultura și democrația astăzi;
- Responsabilitatea politică și socială a autorilor contemporani.

Se remarcă interesul pentru rolul pe care literatura și implicit analiza culturală îl pot avea în reconcilierea relațiilor dintre comunități în perioada post-conflict, contribuția literaturii în promovarea păcii, în crearea de relații pașnice și rezolvarea conflictelor. Literatura este percepută ca mult mai activă și implicată în plan social.

O altă categorie de masterclass-uri au în prim plan literatura ca elevator social și abordează următoarele subiecte:

- Statutul social al artistului literar ca liber profesionist;
- Cum pot artiștii literari să revendice legitimitate și bune practici;
- Scrisul, traducerea și lectura în contexte aflate în continuă schimbare;
- Migrația și dubla identitate – traducătorii și scriitorii ca „agenți dubli”;
- Europa de Est și de Vest: perspective și priorități în agendele culturale.

Masterclass-urile vor fi susținute de diverși scriitori, traducători, profesori, reprezentanți ai ONG-urilor, organizațiilor culturale de profil, la care se adaugă agenți literari și reprezentanți ai entităților care își desfășoară activitatea în domeniul literar precum și în domeniile conexe.

Activitățile enunțate anterior se subscriu obiectivelor proiectului și anume:

- Dezvoltarea rețelei europene de profesioniști și a organizațiilor; asigurarea accesului profesioniștilor literari la industria de carte și la rețelele europene din sectorul editorial;
- Îmbunătățirea capacității profesionale a scriitorilor și traducătorilor la început de carieră de a activa la nivel internațional și pentru publicul european;
- Crearea capacității de colaborare la nivel internațional în cadrul parteneriatului CELA;

- Crearea cadrului pentru mobilități transnaționale și conectarea cu piețele literare europene; schimb de experiență și cunoștințe pentru a facilita întâlnirile și colaborarea între profesioniștii literari;
- Creșterea circulației creațiilor literare din regiunile lingvistice mai mici și promovarea acestora către publicul european; încurajarea profesionalizării traducătorilor.

Astfel, fiecare din cei 99 traducători din cele 11 țări partenere, împreună cu 33 scriitori în ciclul 1 (septembrie 2024 – decembrie 2025), 33 scriitori în ciclul 2 (ianuarie 2026-iunie 2027), din 11 țări – 3 scriitori pe ciclu din fiecare țară, împreună cu mentorii lor și cu consultanții literari, vor beneficia de formare și promovare prin intermediul unui vast program de masterclass-uri, traduceri, mentorat, prezentări și întâlniri de networking cu întreaga echipă europeană.

Fiecare organizație a selectat o echipă de 3 scriitori și 11 traducători care, pe parcursul celor 2 cicluri ale proiectului, va conduce la crearea unei comunități de 165 de creatori literari internaționali⁴.

La selecția scriitorilor români au fost înregistrate 42 de candidaturi, din care au fost selecționați 3 scriitori, care prin intermediul CELA vor avea posibilitatea să-și consolideze debutul în carieră și să cunoască o comunitate amplă de scriitori și traducători europeni. Aceștia sunt: Ioana Maria Stăncescu, Iulian Bocai, Paula Erizanu, la care se adaugă traducătorii Ilinca Gângă, traducătoare din spaniolă, Andreea Bălțeanu, traducătoare din neerlandeză pentru scriitorii din Belgia, Mădălina Balea, traducătoare din neerlandeză pentru scriitorii din Țările de Jos, George Ivan, traducător din italiană, Jessica Bilcec, traducătoare din ucraineană, Oana Andreea Stoe, traducătoare din polonă, Aleksandra Petrov, traducătoare din sârbă, Sergiu Lozinschi, traducător din slovenă, Andrei Săndulescu, traducător din cehă, Maria Lupescu, traducătoare din bulgară. Consultantul literar selectat a fost Marius Chivu. Până la centralizarea biografiilor și a portretelor tuturor participanților CELA și includerea acestora pe platforma dedicată, toți participanții CELA din România au fost menționați pe pagina FILIT⁵, având posibilitatea, în cadrul întâlnirii naționale, derulate în timpul Festivalului, să asiste atât la evenimente cu scriitori români și străini, cât și la mesele rotunde dedicate traducătorilor profesioniști, putând afla de la aceștia și alte detalii privind piața traducerilor din străinătate, provocările cu care se confruntă în alegerea unui volum pe care să-l traducă sau cum funcționează relația cu editurile în vederea publicării traducerilor.

⁴ Pentru participanții din edițiile anterioare vezi <https://www.cela-europe.com/participants>.

⁵ <https://www.filit-iasi.ro/cela-3-2024-2027/>.

Figurile 6-7
Întâlnirea națională a echipei CELA la Iași în cadrul FILIT 2024.

Fiecare traducător va colabora de-a lungul celor patru ani cu câte șase tineri scriitori din țara limbii sursă cu care lucrează și le va promova opera pe piața editorială din România. De asemenea, vor reprezenta comunitatea CELA și profesia de traducător literar în cadrul târgurilor și festivalurilor românești, iar textele traduse vor fi promovate pe platforma dedicată proiectului.

Cele zece limbi străine care construiesc structura proiectului implică direcții de traducere foarte puțin solicitate pe piețele editoriale. Lipsa cererii anumitor limbi străine în contextul cultural românesc s-a reflectat inclusiv în procesul de înscriere, care este de asemenea o unealtă utilă pentru a cartografia situația generației actuale de traducători literari.

Pentru a asigura o diversitate culturală în oferta literară și dialogul între creatorii învecinați geografic, susținerea interesului pentru studiul limbilor și civilizațiilor străine este un efort solicitant, care merită însă sprijinit. În acest sens, s-a făcut simțită contribuția esențială a catedrelor și departamentelor de limbi străine din universitățile din România, unde se cultivă încă interesul pentru profesia necesară de traducător literar.

Circulația operelor literare, existența unor rețele de sprijin și promovare, colaborarea internațională în domeniul literar prin evenimentele organizate de European Council of Literary Translators' Associations (CEATL) și nu numai constituie teme de actualitate și de larg interes. Astfel, în cadrul evenimentelor organizate la Strasbourg pe parcursul anului 2024, în care acest oraș deține titlul de Capitala mondială a cărții, proiect UNESCO demarat în anul 2001, s-a desfășurat și Conferința europeană de traducere literară găzduită de Parlamentul European. Printre temele abordate s-au numărat: *The journey of a translated work*, *Being translated: the writer's perspective*, *Translator on the cover*, *Networks on the move – Fostering diversity and the circulation of literary works*; *Inclusion and diversity in literary translation: how to*

progress?, Language equality: Translating to and from medium and small-sized languages; Sensitivity reading, self-censorship and inclusivity: dealing with offensive language, taboos and controversial issues in translation, Gathering data on literary translation markets and mapping grant opportunities.

Figurile 8-9
Prezentarea proiectului CELA la Conferința europeană de traducere literară
(Strasbourg, 2-4 septembrie 2024).

Corelarea acestor teme cu cele pe care proiectul CELA își propune să le abordeze în cadrul celei de a treia ediții a proiectului demonstrează nivelul ridicat de preocupare în privința rolului literaturii și a sectorului de carte, a importanței activității traducătorului, în corelarea realităților pieței de carte naționale la cea internațională, în special în cazul limbilor mai puțin circulante cum sunt cele abordate de CELA.

Sintetizând, proiectul CELA înseamnă peste 10 organizații din 11 țări europene, care, pe parcursul a 4 ani, vor lucra în de aproape cu 66 de scriitori la început de carieră ale căror opere vor fi traduse de 99 de traducători (fiecare scriitor fiind tradus în limba tuturor celorlalți parteneri) și care vor fi sprijiniți în demersul lor de 10 consultanți literari cu experiență în domeniu. Pentru dezvoltarea abilităților lor vor putea participa la peste 10 workshop-uri dedicate și tot atâtea mastersclass-uri pe teme de interes iar pentru a-și putea promova mai bine creațiile literare vor avea posibilitatea de a participa la 11 Festivaluri internaționale de literatură organizate de parteneri sau de alte organizații în colaborare cu aceștia. Participanții la cea de-a treia ediție a proiectului vor beneficia și de sprijinul celor peste 150 de alumni CELA din edițiile anterioare, de mentorii anteriori ai scriitorilor și traducătorilor, de cei peste 50 de co-parteneri implicați în proiect, mai pe scurt, de întreaga rețea internațională de profesioniști în domeniul literar creată de CELA.

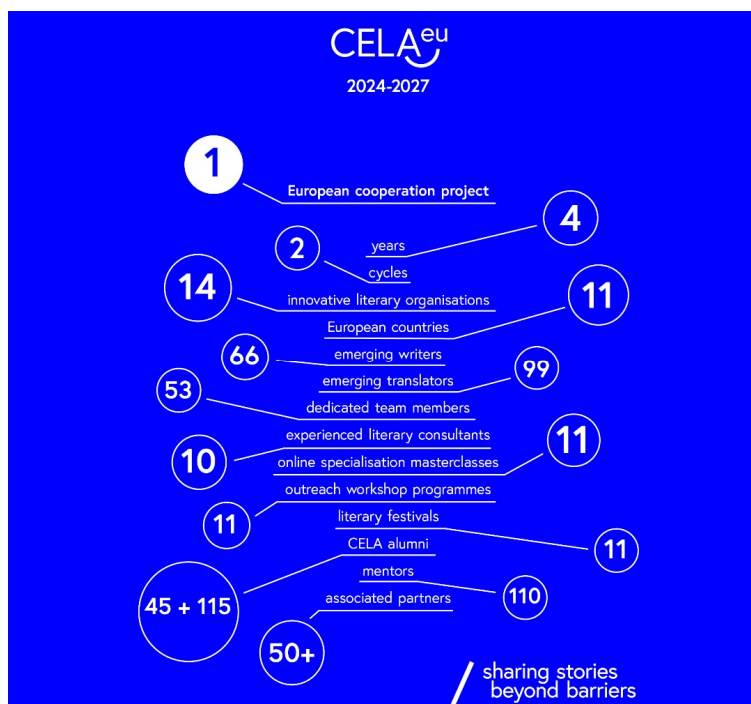

Figura 10
Proiectul CELA #3 pe scurt.

LISTA ILUSTRĂȚIILOR

- Figura 1: Harta organizațiilor partenere la cea de-a treia ediție a proiectului CELA.
Figura 2: Întâlnirea membrilor echipelor de proiect (Madrid, Casa Arabe, 2024).
Figura 3: Conferința „Solidaritatea dintre scriitori și traducători” – Madrid, Casa Arabe, 2024.
Figura 4: Târgul de carte de la Frankfurt - *Traducătorii ca profesioniști literari* (Frankfurt, septembrie 2024).
Figura 5: Planificarea activităților în cadrul proiectului CELA #3.
Figurile 6-7: Întâlnirea națională a echipei CELA la Iași în cadrul FILIT 2024.
Figurile 8-9: Prezentarea proiectului CELA la *Conferința europeană de traducere literară* (Strasbourg, 2-4 septembrie 2024).
Figura 10: Proiectul CELA #3 pe scurt.